

تبیین نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان چهارفریضه شهرستان بندرانزلی)

محمد رضا کاظمی

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد آستارا، دانشگاه آزاد اسلامی، آستارا، ایران

رفعت شه‌ماری^۱

استادیار گروه جغرافیا، واحد آستارا، دانشگاه آزاد اسلامی، آستارا، ایران

سیده صدیقه حسنی مهر

استادیار گروه جغرافیا، واحد آستارا، دانشگاه آزاد اسلامی، آستارا، ایران

علیرضا پورشیخیان

استادیار گروه جغرافیا، واحد آستارا، دانشگاه آزاد اسلامی، آستارا، ایران

تاریخ ارسال: ۱۳۹۹/۶/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۸

چکیده

در سال‌های اخیر، کارکردهای متنوع گردشگری روستایی در راستای پیشبرد اهداف توسعه پایدار روستایی توجهات بسیاری را به خود جلب نموده است. بنابراین، درک آثار گردشگری روستایی بر شاخص‌های مختلف توسعه پایدار روستایی می‌تواند در راستای دستیابی به اهداف طرح‌های توسعه روستایی مفید واقع شود. هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیر توسعه گردشگری بر شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی روستاهای دهستان چهار فریضه شهرستان بندرانزلی است. اطلاعات مورد نیاز پژوهش از طریق منابع اسنادی و مطالعات میدانی بدست آمده است. جامعه آماری شامل روستایان دهستان چهار فریضه می‌باشد که بر اساس فرمول کوکران ۳۷۳ نفر از ساکنان روستاهای منتخب به روش نمونه‌گیری تصادفی جهت تکمیل پرسش‌نامه انتخاب شدند. برای پایایی ابزار پرسش‌نامه از آزمون آلفای کرونباخ ۰/۸۹۵ و به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های آماری رگرسیون چند متغیره، واریانس و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان داد که توسعه گردشگری روستایی بر شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و کالبدی روستاهای محدوده مورد مطالعه تأثیر مثبتی داشته اما تأثیر آن بر محیط‌زیست منفی بوده است. نتایج آزمون رگرسیون بیانگر تأثیر توسعه گردشگری بر تمامی متغیرهای مورد بررسی بوده همچنین نتایج آزمون واریانس درون‌گروهی و بین‌گروهی هم نشان داد که در رابطه با عامل زیست‌محیطی بین روستاها تفاوت معنادار وجود ندارد ولی در رابطه با سه عامل دیگر تفاوت معناری بین روستاها مشاهده شد.

کلمات کلیدی: گردشگری، گردشگری روستایی، توسعه پایدار روستایی، دهستان چهارفریضه، شهرستان بندرانزلی

مقدمه

جوامع بسیاری در سراسر دنیا در طی دهه‌های اخیر دستخوش تحولات زیادی شده‌اند. صنایعی که جوامع در ابتدا به آنها متکی بودند دچار مشکلات اقتصادی شدند و مردم شروع به یافتن راه‌حل‌های جایگزینی برای یافتن استراتژی-های توسعه کردند. در این بین صنعت گردشگری توجهات بسیاری را به خود جلب نموده و در سال‌های اخیر به عنوان یکی از ابزارهای رشد و توسعه اقتصادی در نظر گرفته می‌شوند. کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در حال حاضر از مزیت صنعت گردشگری به عنوان منبع درآمدی بهره می‌برند (Jamshidi et al, 2017: 288).

در پرتو توسعه صنعت گردشگری در سراسر جهان توجه به گردشگری روستایی نیز در دهه‌های اخیر افزایش قابل توجهی داشته است و ساکنان مناطق روستایی از مزایای گوناگونی چون بهبود معیشت، ارتقای استانداردهای زندگی (Jurdana and Frelta, 2012: 1246)، افزایش درآمد و توانمندسازی (Einali, 2018: 176)، تنوع بخشیدن به اقتصاد محلی و فراهم کردن بازار جدید برای محصولات محلی (Barkauskas et al, 2015: 168)، حفاظت از آثار فرهنگی، طبیعی و تاریخی، بهبود ساختار کالبدی و امکانات زیرساختی (Babakhanzadeh and Lotfi, 2012: 83)، جلوگیری از مهاجرت جوانان روستایی به شهر، حفظ و حراست از فرهنگ بومی و سنتی روستا (Postevoy, 2017: 3؛ Einali, 2018: 176) و کاهش فقر روستاییان (International labor office report, 2018: 3) ناشی از رشد تعداد گردشگران روستایی بهره می‌برند. استقبال بیشتر گردشگران از گردشگری روستایی به دلیل تجربه سبک زندگی سالم و تجربه فرهنگ غنی بومی در کنار لذت بردن از جاذبه‌های طبیعی باعث شده این نوع گردشگری در سال‌های اخیر محبوبیت زیادی پیدا کند (Jurdana and Frelta, 2012: 1247). با اینکه گردشگری روستایی سهم خیلی زیادی در کل بازار جهانی گردشگری ندارد اما یکی از بخش‌هایی است که سریع‌ترین رشد را در مقایسه با گونه‌های دیگر گردشگری داشته است. با وجود این تأثیرات مثبت، گردشگری روستایی می‌تواند بر ساختار جوامع محلی تأثیرات منفی چون تخریب محیط زیست و آلودگی‌های محیط زندگی و منابع آب، تخریب باغات و مزارع، تخریب ساختار کالبدی سنتی روستاها، ساخت و سازهای بی‌رویه (Eftekhari et al, 2011: 5)، نبود امنیت و ازدحام (Soltani, 2018: 61؛ Moqadas, 2018: 61؛ Spanou, 2007: 145) و از بین رفتن فرهنگ سنتی خاص منطقه (Postevoy, 2017: 11) هم داشته باشد.

روستاهای ایران پتانسیل‌های زیادی در عرصه‌های مختلف گردشگری فرهنگی، تاریخی و طبیعی دارند. در نواحی شمالی ایران نیز وجود طبیعت بکر و سرسبز و همچنین نزدیک بودن کوه، دریا و جنگل سبب شده تا حجم زیادی از گردشگران سالانه برای گذران اوقات فراغت خود، این مناطق را به عنوان مقصد سفر خود انتخاب کنند (Langroudi et al, 2012: 3). بررسی تعداد بیست شهرستان مهم کشور به لحاظ تعداد سفر انجام شده در فصل بهار ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که بر اساس تعداد سفرها و اقامت‌ها، شهرستان بندرانزلی در رتبه سیزدهم کشور قرار گرفته است (Statistical center of Iran, 2016: 20). با وجود این ظرفیت‌ها، متأسفانه سهم ایران در گردشگری روستایی بسیار اندک است و به نظر می‌رسد سهم گردشگری روستایی کمتر مورد توجه محققان و سیاست‌گذاران قرار گرفته است

(Rahmani et al, 2016: 137). البته، قانون برنامه ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران بیانگر عزم سیاست‌گذاران برای تأمین زیرساخت‌های مناطق گردشگری است و در این راستا تدوین و اجرای طرح‌های احیا و بهسازی روستاهای دارای ظرفیت‌های گردشگری در دستور کار قرار گرفته است (Einali, 2018: 174). با این حال، بخش قابل‌توجهی از روستاییان به دلیل مشکلات اقتصادی خانه‌های خود را ترک نموده و به دلیل عدم وجود منابع زیرساختی و امکانات رفاهی به شهرها مهاجرت کرده‌اند تا معیشت خود را بهبود دهند. این امر می‌تواند تأثیر مخربی بر اقتصاد کشور داشته باشد چون جوامع روستایی در ایران تولیدکننده درصد بالایی از محصولات کشاورزی هستند و نقشی کلیدی در اقتصاد کشور ایفا می‌کنند. حدود ۲۸ درصد از ایرانیان در نواحی روستایی زندگی می‌کنند و سهم ۱۷ درصد در تولید ناخالص ملی و سهم ۲۲ درصد در نرخ اشتغال دارند (Iran general census, 2016). به همین دلیل، نیاز به استراتژی‌هایی است که باعث شکوفایی هرچه بیشتر اقتصاد روستایی و فراهم نمودن زیرساخت‌های مناسب برای ادامه سکونت روستاییان در سکونتگاه‌هایشان شود تا آنها بتوانند در کنار برخورداری از امکانات رفاهی و بالا بردن درآمد خود، به شغل کشاورزی و تأمین نیازهای کشور ادامه دهند (Jamshidi et al, 2017: 288).

در راستای مطالب گفته شده، آگاهی یافتن از تأثیرات توسعه گردشگری روستایی بر توسعه پایدار جوامع محلی می‌تواند گامی بسیار مهم در راستای برطرف کردن مشکلاتی باشد که روستاییان هم‌اکنون با آنها دست‌به‌گریبان هستند. به همین دلیل هدف از پژوهش حاضر به بررسی و تحلیل تأثیر گردشگری روستایی بر شاخص‌های اجتماعی-فرهنگی، کالبدی، اقتصادی و زیست‌محیطی روستاهای دهستان چهار فریضه شهرستان بندر انزلی از دیدگاه روستاییان پرداخته و درصدد پاسخ‌گویی به این سوال اصلی است که توسعه گردشگری در توسعه پایدار روستاهای دهستان چهار فریضه شهرستان بندر انزلی تا چه حد تأثیر داشته است؟

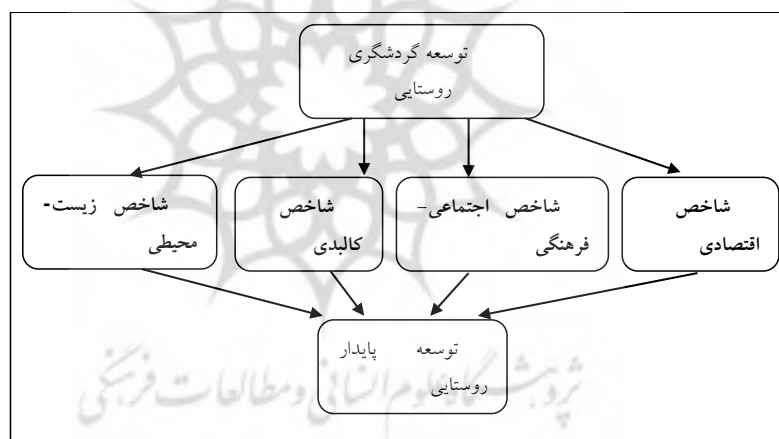
این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی محسوب می‌شود. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش از طریق روش‌های اسنادی و میدانی بدست آمده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۸ روستای دهستان چهارفریضه واقع در شهرستان بندرانزلی استان گیلان می‌باشد. بر اساس آخرین سرشماری نفوس و مسکن، جمعیت محدوده مورد مطالعه ۱۲۹۵۸ نفر است (Iran General Census, 2016). حجم نمونه با استفاده فرمول کرکان ۳۷۳ نفر تعیین که با روش نمونه‌گیری تصادفی در روستای مورد مطالعه توزیع شده است. روستاهای مورد مطالعه و جاذبه‌های گردشگری آنها در جدول (۱) آورده شده است.

جدول ۱. اطلاعات روستاهای دهستان چهار فریضه شهرستان بندرانزلی مورد استفاده در پژوهش

نام روستا	خانوار	جمعیت	نام روستا	خانوار	جمعیت	نام روستا	خانوار	جمعیت
جاذبه گردشگری	نام روستا	خانوار	جمعیت	جاذبه گردشگری	نام روستا	خانوار	جمعیت	نام روستا
جنگل، رودخانه	علی‌آباد	۲۷۹	۷۶۰	تالاب، مرداب، رودخانه	آب‌کنار	۹۴۳	۲۴۴۸	آب‌کنار
بازار محلی هفتگی	کپورچال	۵۷۴	۱۷۳۵	پارک جنگلی	اشپلا	۵۳	۱۴۸	اشپلا
جنگل، رودخانه	کرگان	۱۷۳	۵۲۶	ساحل	اشترکان	۱۸	۵۶	اشترکان
تالاب، ساحل	کوچک‌محل	۱۰۲	۳۵۰	ساحل	بشمن	۵۶۷	۱۷۸۰	بشمن
مرداب، آثار تاریخی	معاف	۷۱	۱۸۷	مرداب، رودخانه	تره‌بر	۹۳	۲۵۳	تره‌بر
رودخانه	چای‌بیجار	۴۳	۱۲۰	تالاب، آثار تاریخی	خمیران	۱۱۶	۳۰۸	خمیران
امامزاده، رودخانه	رودپشت	۱۱۵	۳۷۳	ساحل، تالاب، باشگاه قایقرانی	سنگاچین	۷۳۱	۲۳۲۱	سنگاچین
مرداب	سیاه‌وزان	۶۳	۱۷۸	تالاب	سیاه‌خاله‌سر	۱۶۱	۴۲۹	سیاه‌خاله‌سر
رودخانه	کچلک	۱۶۳	۵۴۹	جنگل، رودخانه، تالاب	شیله‌سر	۱۱۲	۳۱۴	شیله‌سر

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

از ابزار پرسش‌نامه برای سنجش متغیرهای تحقیق استفاده شد که بین ساکنان روستاها توزیع گردید. بخش اول پرسش‌نامه شامل اطلاعات فردی و بخش دوم آن مربوط به متغیرهای تحقیق بود. متغیر مستقل پژوهش توسعه گردشگری روستایی با گویه‌های جاذبه‌های طبیعی و تاریخی، تعداد گردشگر، دسترسی، تأسیسات زیربنایی، سطح خدمات، صنایع دستی و محصولات محلی و اجرایی شدن طرح‌های توسعه و متغیرهای وابسته تحقیق شامل: شاخص اقتصادی (درآمد، رفاه، اشتغال، سرمایه‌گذاری)، اجتماعی- فرهنگی (مشارکت، ماندگاری، ارزش‌های محلی، امکانات آموزشی، رفاهی و درمانی)، کالبدی (ساختار کالبدی، معابر-دسترسی، رعایت حریم) و زیست‌محیطی (تغییر کاربری، آلودگی محیطی) می‌باشد. از مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای برای سنجش گویه‌ها استفاده شده و امتیازات آنها خیلی کم (۱)، کم (۲)، متوسط (۳)، زیاد (۴)، خیلی زیاد (۵) تعیین شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری شامل آزمون‌های همبستگی پیرسون، واریانس و رگرسیون و با استفاده از نرم افزارهای SPSS و EXCEL انجام شد. همچنین، در این تحقیق فرض شد که توسعه گردشگری روستایی بر شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی توسعه روستایی تأثیر مثبت دارد. شکل (۱) مدل مفهومی تحقیق را نشان می‌دهد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مبانی نظری

مرور پژوهش‌های انجام شده در داخل ایران نیز بطور کلی حاکی از تأثیر مثبت توسعه گردشگری بر شاخص‌های اقتصادی عمدتاً طریق افزایش اشتغال، درآمد و کارآفرینی بوده است (Jamshidi et al, 2017؛ Rasoolimanesh and Jaafar, 2016؛ Ghadermarzi et al, 2015؛ Rezaei et al, 2017؛ Safaeipour et al, 2014؛ Einali et al, 2018). همچنین، مشارکت اجتماعی، رفاه اجتماعی، افزایش کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی و توانمندسازی اجتماعی به عنوان تأثیرات مثبت گردشگری روستایی بر شاخص اجتماعی- فرهنگی گزارش شده‌اند (Soleimani et al, 2018) در حالی که حضور سرمایه‌گذاران غیربومی خارج از منطقه و نادیده گرفتن منافع ساکنان محلی باعث عدم حمایت آنان از توسعه گردشگری خصوصاً در حوزه خانه‌های دوم شده است (Alipour et al, 2017). برخی دیگر ضعف‌های

ساختاری را دلیل تأثیر منفی توسعه گردشگری روستایی بر شاخص‌های اقتصادی دانسته‌اند (Mousavand et al, 2013؛ Anabestani et al, 2012). در مورد ساختار کالبدی نیز نتایج بررسی‌ها حاکی از رابطه مثبت و معنی‌دار بین توسعه گردشگری روستایی و مؤلفه‌های ساختار کالبدی از جمله تغییرات محیطی و بهبود زیرساخت‌ها و خدمات زیربنایی روستاها بوده است (Ghadermarzi et al, 2015؛ Fazelnia et al, 2017؛ Taghdisi and Sepahvand, 2015؛ Gharashi et al, 2014؛ Nematollahi and Najarzadeh, 2015). در مورد شاخص زیست‌محیطی هم نتایج پژوهش محققان حاکی از تأثیرات منفی گردشگری روستایی بر محیط‌زیست می‌باشد (Rahmani et al, 2016؛ Ghorbaninia et al, 2015).

ازکیا و کامور (۱۳۹۲) در پژوهشی توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای چاشم شهرستان مهدی‌شهر را مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه رسیده‌اند که جاذبه‌های طبیعی و شرایط خاص آب و هوایی مهم‌ترین نقاط قوت و صعب‌العبور بودن جاده‌های اتصالی در فصل سرد، کمبود امکانات جهت اقامت گردشگران، مهاجرت روستاییان در فصل سرد به علت کمبود امکانات رفاهی و عدم سرمایه‌گذاری دولتی مهم‌ترین نقاط ضعف گردشگری روستا هستند. افزایش تمایل مردم به گذران اوقات فراغت در مناطق بیلاقی، موقعیت جغرافیایی مناسب، همجواری با دو استان سمنان و مازندران و معرفی روستا به عنوان روستای هدف گردشگری مهم‌ترین فرصت‌های خارجی و کم‌توجهی دولت در اجرا طرح‌ها و تخصیص اعتبار جهت توسعه گردشگری، رعایت نشدن اصول اکوتوریسم توسط گردشگران و آلودگی محیط و بی‌توجهی به خواست مردم بومی در برنامه‌ریزی‌ها مهم‌ترین تهدیدهای خارجی گردشگری چاشم محسوب می‌شوند. شادی و همکاران در سال ۱۳۹۴ در پژوهشی به تحلیل گردشگری روستایی و لزوم تعیین روستاهای هدف گردشگری با استفاده از شاخص‌ها و معیارهای علمی پرداخته و به این نتیجه رسیدند که توسعه گردشگری روستایی، بدون سازماندهی مجدد و گسترده مناطق روستایی براساس برنامه‌ریزی‌های علمی و بدون میسر نخواهد بود. در این راستا تعیین و معرفی مقاصد سفر مرتبط با موضوع یعنی روستاهای هدف گردشگری گام اول در مسیر تحقق اهداف والای توسعه گردشگری روستایی می‌باشد. در این پژوهش شاخص‌های موثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری کشور (مطالعه موردی: روستاهای نمونه گردشگری استان سمنان) تعیین و سعی بر این است تا با بررسی وضعیت گردشگری روستایی به بیان ضرورت تعیین روستاهای هدف گردشگری به عنوان مقاصد اصلی گردشگری روستایی پرداخته و این موضوع را به عنوان مهم‌ترین عامل توسعه گردشگری روستایی و توسعه توریسم روستایی از دیدگاه روستاییان روستاهای هدف گردشگری استان آذربایجان غربی پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که چالش‌های مدیریت آب کشاورزی در ۶ عامل شامل: مشکلات بهداشتی، مشکلات مدیریتی و برنامه‌ریزی، مشکلات زیرساختی، مشکلات فرهنگی - اجتماعی، مشکلات اقتصادی و مشکلات طبیعی و اقلیمی دسته بندی شدند. همچنین بر پایه یافته‌های تحقیق، مشخص گردید که در بین مدیریت آب و چالش‌های موجود در کشاورزی رابطه معنا داری وجود دارد. ارمان در سال ۱۳۹۸ در مقاله خود با عنوان ارزیابی شاخص‌های

اجتماعی- فرهنگی در پایداری گردشگری روستاهای شهرستان نور به این نتیجه رسیده که ارزیابی شاخص‌های مذکور در سطح روستاهای شهرستان نور، بیانگر این مطلب است که رابطه معنی‌داری بین توسعه گردشگری و پایداری روستاهای هدف و نمونه گردشگری شهرستان نور در ابعاد اجتماعی فرهنگی وجود دارد. همچنین ابعاد اجتماعی- فرهنگی با میانگین ۰/۴۸۸ از سطح پایداری متوسط برخوردار است. محمدی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان شناسایی و بررسی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی (مطالعه موردی: روستای زرآباد بخش الموت شرقی قزوین) به این نتیجه رسیده‌اند که این تحقیق با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای زرآباد بخش الموت شرقی قزوین انجام گرفته است و نتایج نشان داد که تمامی شاخص‌های مورد نظر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی دارای تأثیر معنادار بوده است. همچنین درویشی و همکاران در سال ۱۳۹۹ به تحلیل نقش گردشگری در توسعه اقتصادی مناطق روستایی شهرستان رودسر در دو دهه اخیر پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که گردشگری در مناطق روستایی شهرستان رودسر بر اشتغال با شدت میانگین ۳/۸۳ تأثیر گذار بوده که این میزان نشان دهنده شدت اثر گذاری است و میزان افزایش درآمد خانوارها دارای میانگین ۳/۶۱ می‌باشد ساخت خانه‌های دوم با میانگین ۳/۵۴ و کاهش بیکاری با میانگین ۳/۴۵ حاکی از تأثیرات مثبت گردشگری است؛ که توانسته است موجب رونق درآمد، جلوگیری از مهاجرت و تنوع فعالیت اقتصادی گردد در واقع گردشگری در مناطق روستایی موجب توسعه اقتصادی نواحی روستایی گردیده است.

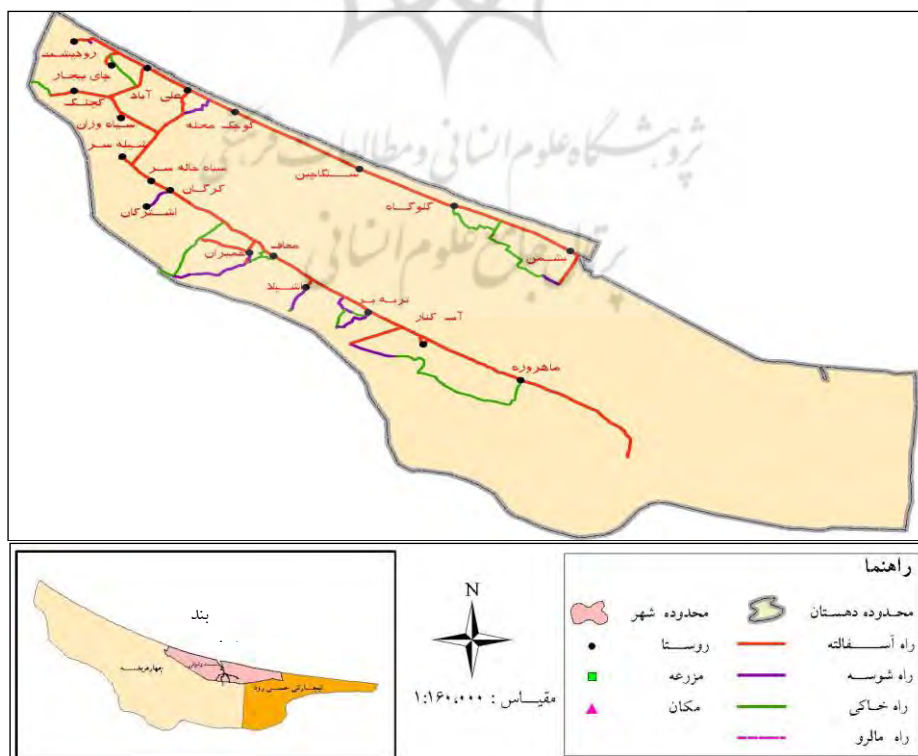
شورای اروپا گردشگری روستایی را به عنوان تمامی فعالیت‌های صورت گرفته در نواحی روستایی تعریف می‌کند عمدتاً توسط مردم محلی توسعه یافته و ویژگی‌های اصلی آن آرام بودن محیط، عدم وجود سروصدا، طبیعت حفاظت شده، محصولات کشاورزی و غذایی محلی و ارگانیک با آداب و رسوم خاص تعریف می‌کند (Serdarušić and Tustonjić, 2017: 22). انواع مختلف گردشگری روستایی وجود دارند که عبارتند از: گردشگری سکونتگاه- های دوم، اکوتوریسم، گردشگری تاریخی، گردشگری فرهنگی، گردشگری مذهبی (Babakhanzadeh and Lotfi, 2012: 83)، گردشگری سبز و دوستدار طبیعت، گردشگری جنگل و گردشگری کشاورزی (Barkauskas et al, 2015: 168).

گردشگری روستایی بایستی بر اساس اصول و شاخص‌های توسعه روستایی صورت گیرد چون فقط در این صورت است که رشد منطقه کنترل شده بوده و گسترش طرح‌های گردشگری با بالاترین حفاظت ممکن است مناطق زیست‌محیطی و بهره‌برداری معقول و حساب‌شده از منابع صورت می‌گیرد. توسعه پایدار گردشگری باید جنبه‌های اقتصادی، جامعه‌شناختی، فرهنگی و سیاسی را با جنبه‌های حفاظت از محیط زیست، توسعه اقتصادی، ساختار کالبدی، هویت اجتماعی و فرهنگی و کیفیت زندگی جامعه محلی هماهنگ کند (Jurdana and Frelta, 2012: 1247).

در رابطه با توسعه گردشگری روستایی و تأثیرات آن بر شاخص‌های توسعه پایدار روستایی مطالعات متعددی هم در داخل و هم در خارج از ایران انجام شده است. در عرصه بین‌الملل، برخی محققان صرفاً به مطالعه شاخص‌های

اقتصادی توجه کرده و به تأثیرات مثبتی چون تنوع بخشیدن به اقتصاد محلی (Castellano-Alvarez et al., 2019)؛ Pineiro et al., 2017؛ Shin et al., 2017؛ Neumeier and Pollermann, 2014)، رونق بازار محصولات محلی و ارگانیک (، افزایش کارآفرینی و تولید سرمایه محلی (Soltani Moqadas, 2018) اشاره کرده‌اند. برخی دیگر به شاخص اجتماعی- فرهنگی پرداخته و به نتایج متناقضی دست یافته‌اند. بطوریکه از یک طرف تأثیر مثبت گردشگری روستایی بر فرهنگ بومی دلیل مشارکت و حمایت بیشتر جوامع محلی از طرح‌های توسعه گردشگری عنوان شده (Cahng et al, 2018) در حالیکه عدم همکاری بین ذینفعان، بخش خصوصی و بخش دولتی و عدم پاسخگویی مناسب به نیازها و خواسته‌های روستاییان به عنوان عوامل عدم مشارکت آنها در طرح‌های توسعه گردشگری عنوان شده است (Sanagustin-Fons et al 2018). برخی از محققان نیز به تأثیرات گسترش بی‌رویه طرح‌های توسعه گردشگری روستایی بر محیط‌زیست پرداخته و نشان داده‌اند که مقاصد گردشگری که بطور خاص امکان ورزش‌های تفریحی ساحلی یا کوهپایه‌ای را فراهم می‌کنند منجر به بهره‌برداری بی‌رویه از منابع طبیعی می‌شوند (Crespo et al 2017). برخی محققان نیز تأثیر مثبت گردشگری روستایی بر تمامی شاخص‌های توسعه پایدار روستایی را گزارش کرده‌اند که در پرتو مدیریت درست منابع محقق می‌شود (Petrovic et al, 2017). در یک بررسی مروری در مورد کشورهای آسیایی، ضعف‌های ساختاری چون فقدان چارچوب‌های توسعه‌ای شفاف، فقدان داده‌های کافی برای تدوین راهبردهای مؤثر توسعه و تضاد منافع بین ذینفعان، تصمیم‌گیرندگان و ساکنان محلی به عنوان موانع اصلی دستیابی به اهداف توسعه گردشگری روستایی پایدار اشاره شده است (Hisyam et al., 2014).

محدوده مورد مطالعه

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی دهستان چهارفریضه شهرستان بندرانزلی (Source: Management and Planning Organization of Iran, 2019)

دهستان چهار فریضه یکی از دودهستان بخش مرکزی شهرستان بندرانزلی است. این دهستان در مختصات جغرافیایی ۴۹ درجه و ۲۹ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۴۱ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۷ درجه و ۲۲ دقیقه تا ۳۷ درجه ۲۸ دقیقه عرض جغرافیایی واقع شده است. مساحت این دهستان ۲۳۳/۸۱ کیلومتر مربع است. از نظر سیاسی این دهستان از شمال به دریای خزر، از غرب به شهرستان رضوانشهر، از جنوب و جنوب غرب به شهرستان صومعه سرا، از شرق به دهستان لیچارکی حسن رود محدود می‌گردد (Anzali Government Office, 2017). شکل (۲) موقعیت جغرافیایی دهستان مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های بدست آمده، آمار توصیفی پاسخ‌دهندگان به شرح زیر است: از مجموع ۳۷۳ نفر جامعه آماری، ۶۷ درصد مرد و ۳۳ درصد زن بودند. از لحاظ توزیع سنی، ۳۲ درصد از پاسخگویان ۲۰-۳۰ سال، ۴۰ درصد ۴۰-۳۱ سال، ۲۰ درصد ۵۰-۴۱ سال، ۷ درصد ۶۰-۵۱ سال و ۱ درصد بالای ۶۰ سال بودند. همچنین، ۶۷ درصد از پاسخگویان فوق‌دیپلم به پایین و ۳۳ درصد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی بوده‌اند. در رابطه با وضعیت تأهل، ۳۰ درصد از افراد مورد بررسی مجرد و ۷۰ درصد متأهل بودند. از لحاظ شغل نیز ۵۴ درصد از افراد در کشاورزی، ۱۳ درصد در بخش صنعتی، ۵ درصد در بخش خدمات، ۱۰ درصد کارمند و ۱۸ درصد دارای شغل آزاد بودند. درصد توزیع پاسخ‌های روستاییان، میانگین و رتبه آنها در مورد شاخص‌های توسعه گردشگری در جدول (۲) آورده شده است.

جدول ۲. درصد، میانگین و رتبه پاسخ‌ها به شاخص‌های توسعه روستایی

شاخص	درصد افراد پاسخگو					میانگین	رتبه
	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد		
اقتصادی	۱۶	۱۷	۳۴	۲۷	۶	۲/۸۸	۲
اجتماعی-فرهنگی	۱۹	۲۶	۳۲	۲۳	۰	۲/۵۸	۴
کالبدی	۱۵	۲۵	۳۰	۲۸	۲	۲/۷۶	۳
زیست‌محیطی	۰	۰	۹۶	۴	۰	۳/۰۴	۱

Source: Research Finding, 2019

نتایج بررسی پاسخ روستاییان به سوال‌های پرسش‌نامه (جدول ۲) نشان می‌دهد که تمامی شاخص‌ها بالاتر از مقدار میانگین یعنی ۲/۵ بوده‌اند. در بین متغیرهای تحقیق، شاخص زیست‌محیطی رتبه اول را با میانگین ۳/۰۴ بدست آورده است و از آنجایی که سوال‌های موجود در پرسش‌نامه در مورد آسیب‌های محیطی وارده در نتیجه بازدید گردشگران بوده پس می‌توان گفت که تقریباً تمامی پاسخ‌گویان اعلام کرده‌اند که گردشگری روستایی باعث تأثیر منفی بر محیط زیست روستا شده است. شاخص اقتصادی با میانگین ۲/۸۸ در رتبه دوم بوده که نشان‌دهنده تأثیر مثبت گردشگری روستایی بر مؤلفه‌های شاخص اقتصادی یعنی درآمد، رفاه، اشتغال و سرمایه‌گذاری بوده است. شاخص کالبدی نیز با میانگین ۲/۷۶ رتبه سوم را کسب کرده که نشان‌دهنده تأثیر مثبت گردشگری بر ساختار کالبدی و بهبود دسترسی و معابر از نظر روستاییان است. کمترین تأثیر مرتبط با شاخص اجتماعی-فرهنگی با میانگین ۲/۵۸ بود که فقط کمی بالاتر از مقدار میانگین است و این بدان معناست که روستاییان تأثیر گردشگری بر مؤلفه‌های

اجتماعی- فرهنگی را متوسط ارزیابی کرده‌اند.

برای انجام آزمون‌های آماری ابتدا باید نرمال بودن متغیرها مشخص شود. بنابراین از آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای این کار استفاده شد که نتایج آن را در جدول (۳) آمده است. بر اساس داده‌های بدست آمده در جدول (۳)، مقادیر p در سطر آخر جدول همگی بالاتر از مقدار $0/05$ بدست آمده‌اند که به معنی نرمال بودن توزیع تمام متغیرهای تحقیق است. در گام بعدی برای بررسی تأثیرگذاری توسعه گردشگری روستایی بر شاخص‌های توسعه روستایی از روش رگرسیون چندگانه استفاده می‌شود. در ابتدا برازش مدل پیشنهادی تحقیق بررسی می‌شود و متغیرهای اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی و زیست‌محیطی وارد مدل رگرسیونی می‌شوند. در جدول (۴) نتایج برازش مدل رگرسیون چندگانه را مشاهده می‌نمایید که مقدار ضریب تعیین R^2 آن برابر ۱ است و این بدان معناست که متغیرهای اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی و زیست‌محیطی می‌توانند 100% تغییرات در تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر توسعه روستایی را تبیین نمایند و مقدار $p=0/0000$ نشان‌دهنده این است که مدل رگرسیونی از لحاظ آماری کاملاً معنی‌دار است.

جدول ۳. نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف تک نمونه‌ای

	کالبدی	اقتصادی	اجتماعی- فرهنگی	زیست‌محیطی	گردشگری
N	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳
متغیرهای نرمال	۴۵/۱۰۱۱	۴۷/۳۷۴۰	۴۱/۵۸۳۹	۴۱/۶۸۹۰	۴۳/۳۴۶۰
انحراف معیار	۲۱/۵۳۳	۲۲/۸۴۵۰۴	۱۹/۹۲۶	۵/۳۰۲۱۴	۲۰/۴۵۶۴۹
بیشترین اختلافات مطلق	۰/۰۵۴	۰/۰۶۱	۰/۰۶۳	۰/۰۶۵	۰/۰۵۴
مثبت	۰/۰۴۸	۰/۰۵۴	۰/۰۶۳	۰/۰۶۴	۰/۰۴۸
منفی	-۰/۰۵۴	-۰/۰۶۱	-۰/۰۶۳	-۰/۰۶۵	-۰/۰۵۴
کولموگروف اسمیرنوف	۱/۰۵۲	۱/۱۷۹	۱/۲۲۶	۱/۲۶۲	۱/۰۵۲
Asymp.Sig. (2-tailed)	۰/۲۱۸	۰/۱۲۴	۰/۰۹۹	۰/۰۸۳	۰/۲۱۸

Source: Research Finding, 2019

جدول ۴. نتایج برازش مدل رگرسیون

Mode	R	R ²	R ² تصحیح شده	خطای استاندارد تخمین
۱	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰۰۰

Source: Research Finding, 2019

نتایج تحلیل واریانس مدل رگرسیون چندگانه در رابطه با نقش عوامل تأثیرگذار در میزان تأثیر توسعه گردشگری بر توسعه پایدار روستایی در جدول (۵) مشاهده می‌شود. نتایج بدست آمده حاکی از این است که هر چهار شاخص اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی و زیست‌محیطی کاملاً معنی‌دار هستند. همچنین، سهم خطا یا باقیمانده در مدل رگرسیونی صفر است و سهم مدل رگرسیونی 100% می‌باشد.

جدول ۵. تحلیل واریانس مبتنی بر وجود رابطه بین توسعه گردشگری روستایی و توسعه پایدار روستایی

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	معنی‌داری
۱ رگرسیون	۱۵۵۶۷۰/۱۴۹	۴	۳۸۹۱۷/۵۲۷	.	۰/۰۰۰
باقیمانده	۰/۰۰۰	۳۶۸			
کل	۱۵۵۶۷۰/۱۴۹	۳۷۲			

Source: Research Finding, 2019

بررسی مقادیر بدست آمده در جدول (۶) نشان‌دهنده این است که برای مقدار $p=0/000$ بدست آمده، هر چهار

شاخص اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی و زیست‌محیطی بطور معنی‌داری می‌توانند تغییرات در تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر توسعه پایدار روستایی را پیش‌بینی کنند. شاخص کالبدی با مؤلفه‌های ساختار کالبدی و معابر-دسترسی با ضریب بتای ۱ بهترین متغیر پیش‌بینی‌کننده این تأثیر است. در نهایت، برای آزمایش فرضیه تحقیق از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آن را در جدول ۷ مشاهده می‌نمایید. بر اساس نتایج بدست آمده در جدول (۷)، توسعه گردشگری روستایی بر شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و کالبدی تأثیر مثبت و معنادار دارد ولی بین شاخص زیست‌محیطی و توسعه گردشگری روستایی همبستگی مثبت و معناداری وجود ندارد. به عبارتی، توسعه گردشگری روستایی باعث بهبود وضعیت زیست‌محیطی منطقه مورد مطالعه نمی‌شود.

جدول ۶. ضرایب شدت روابط میان متغیرهای تأثیرگذار بر توسعه روستایی

مدل	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد	t	معنی‌داری
	B				
	خطای استاندارد	بتا			
۱ (ثابت)	۰/۵۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰
کالبدی	۰/۹۵۰	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰		۰/۰۰۰
اقتصادی	$1/۸۹ \times 10^{-16}$	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		۰/۰۰۰
اجتماعی- فرهنگی	$1/۱۴۷ \times 10^{-15}$	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		۰/۰۰۰
زیست‌محیطی	$1/۲۸۶ \times 10^{-16}$	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		۰/۰۰۰

Source: Research Finding, 2019

جدول ۷. نتایج مربوط به آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین توسعه گردشگری روستایی و متغیرهای وابسته

	کالبدی	اقتصادی	اجتماعی- فرهنگی	زیست‌محیطی	گردشگری
ضریب پیرسون	۰/۷۳۹	۱	۰/۶۷۶	-۰/۰۱۴	۰/۷۳۹
معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۸۴۴	۰/۰۰۰
N	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳
ضریب پیرسون	۰/۷۳۹	۰/۷۳۹	۰/۶۷۶	-۰/۰۱۴	۰/۷۳۹
معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۸۴۴	۰/۰۰۰
N	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳
ضریب پیرسون	۰/۸۴۰	۰/۶۷۶	۱	۰/۰۶۷	۰/۸۴۰
معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۹۵	۰/۰۰۰
N	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳
ضریب پیرسون	۰/۰۱۰	-۰/۱۴	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۱۰
معنی‌داری	۰/۸۴۴	۰/۷۸۹	۰/۱۹۵	۰/۸۴۴	۰/۸۴۴
N	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳
ضریب پیرسون	۱/۰۰۰	۰/۷۳۹	۰/۸۴۰	۰/۰۱۰	۱
معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۸۴۴	۰/۰۰۰
N	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳	۳۷۳

Source: Research Finding, 2019

نتایج تحلیل واریانس درون گروهی و بین گروهی ۱۸ روستا نیز در جدول (۸) ارائه شده است. بر اساس مقادیر p بدست آمده، تفاوت‌های مربوط به شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و کالبدی معنادار بود ولی بین روستاها تفاوت معناداری از لحاظ شاخص زیست‌محیطی مشاهده نمی‌شود. به عبارتی، در تمام روستاها بطور یکسان توسعه گردشگری تأثیر منفی بر محیط‌زیست داشته است.

جدول ۸. نتایج تحلیل واریانس درون‌گروهی و بین‌گروهی روستاهای مورد مطالعه

معنی‌داری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات		
۰/۰۰۰	۵۴/۸۴۹	۷۳۴۸/۵۴۲	۱۷	۱۲۴۹۲۵/۲۱۶	بین‌گروهی	کالبدی
		۱۳۳/۹۷۹	۳۵۵	۴۷۵۶۲/۴۸۴	درون‌گروهی	
			۳۷۲	۱۷۲۴۸۷/۷۰۰	کل	
۰/۰۰۰	۷۰/۷۵۴	۸۸۱۷/۸۱۸	۱۷	۱۴۹۹۰۲/۹۱۱	بین‌گروهی	اقتصادی
		۱۲۴/۶۲۶	۳۵۵	۴۴۲۴۲/۲۶۷	درون‌گروهی	
			۳۷۲	۱۹۴۱۴۵/۱۷۸	کل	
۰/۰۰۰	۱۱۵/۵۱۵	۷۳۵۸/۶۸۷	۱۷	۱۲۵۰۹۷/۶۷۳	بین‌گروهی	اجتماعی-فرهنگی
		۶۳۷/۰۳	۳۵۵	۲۲۶۱۴/۵۹۰	درون‌گروهی	
			۳۷۲	۱۴۷۷۱۲/۲۶۳	کل	
۰/۲۲۰	۱/۲۵۴	۳۴/۸۴۶	۱۷	۵۹۲/۳۸۰	بین‌گروهی	زیست‌محیطی
		۲۷/۷۹۰	۳۵۵	۹۸۶۵/۵۴۵	درون‌گروهی	
			۳۷۲	۱۰۴۵۷/۹۲۵	کل	

Source: Research Finding, 2019

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

هدف از این تحقیق بررسی تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر شاخص‌های مختلف توسعه روستایی بود. توسعه گردشگری روستایی به دلیلی کارکردها و قابلیت‌های متنوعی که برای روستاییان فراهم می‌آورد می‌تواند در راستای بهبود ابعاد مختلف زندگی آنها بسیار مؤثر واقع شود. امروزه، نقش گردشگری روستایی بر شکوفایی اقتصادی روستاییان کاملاً مشخص و اثبات شده است. با این حال، بزرگترین چالشی که در رابطه با طرح‌های توسعه گردشگری وجود دارد مربوط به ملاحظات زیست‌محیطی است. همان‌طور که نتایج پژوهش حاضر نشان داد، توسعه گردشگری روستایی بر شاخص اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و کالبدی تأثیر مثبت داشت درحالی که تأثیر آن بر شاخص زیست‌محیطی توسعه روستایی منفی بود. بهره‌برداری بی‌رویه از منابع روستایی در نتیجه افزایش کنترل-نشده تعداد بازدیدکنندگان از مناطق روستایی و آماده نبودن امکانات زیرساختی برای پذیرایی از این گردشگران باعث شده که از یک طرف گردشگران به دلیل فعالیت‌هایی چون کمپینگ و ورزش‌های تفریحی ساحلی منجر به تخریب محیط‌زیست طبیعی شوند و از طرف دیگر، روستاییان نیز با انگیزه کسب درآمد و بهبود معیشت خود از منابع طبیعی روستای خود بیش از حد استفاده کنند که این موضوع تأثیر مخربی بر محیط طبیعی روستا خواهد داشت. روستاهای محدوده مورد مطالعه همگی در نزدیکی جاذبه‌های طبیعی چون دریا، تالاب، جنگل و رودخانه قرار دارند و مشکلاتی چون نبود سیستم مدرن جمع‌آوری زباله در نواحی روستایی، عدم فرهنگ‌سازی مناسب در رابطه با لزوم حفاظت از منابع طبیعی و در برخی موارد عدم مشارکت روستاییان در مورد بهره‌برداری نکردن از منابع محیطی برای کسب درآمد در کوتاه مدت منجر به تخریب محیط‌زیست منطقه و مخدوش شدن چشم‌انداز زیبای طبیعی این مناطق به دلیل رها کردن زباله توسط گردشگران در محیط‌زیست، آلودگی آب دریا، تالاب و یا رودخانه‌ها شده است. در راستای برطرف کردن این مشکل می‌توان چندین راهکار را پیشنهاد نمود:

- نصب تبلیغات محیطی جهت آموزش گردشگران برای حفظ محیط‌زیست؛
- فراهم کردن سیستم جمع‌آوری زباله منسجم و نصب سطل‌آشغال در فواصل کوتاه‌مدت برای تشویق گردشگران

برای استفاده از آنها؛

- در نظر گرفتن مشوق‌هایی چون تخفیف در ورودی برای گردشگرانی که زباله خود را در محل رها نکنند؛
- آموزش روستاییان در رابطه با روش‌های بهره‌برداری مدیریت شده از منابع طبیعی روستا و حفظ و حراست آن برای نسل‌های بعدی جهت افزایش مشارکت آنها در جلوگیری از تخریب محیط‌زیست منطقه.

منابع

- Alipour, H., Olya, H. G., Hassanzadeh, B., & Rezapouraghdam, H. (2017). Second home tourism impact and governance: Evidence from the Caspian Sea region of Iran. *Ocean & Coastal Management*, 136, 165-176.
- Anabestani, A., Saeidi, A., Darvishi., H. (2012). Investigating the Economic, Social, Spatial, and Environmental Effects of Rural Tourism on Rural Housing from the perspective of Tourists and Villagers. Case Study: Dasht-e-Arzhan, Fars. *Specialized Scientific Journal of Spatial Planning*, 2(2), 1-20. (in Persian)
- Anzali Government Office, <https://anzali.gilan.ir>, (2017). (in Persian)
- Armaghan, Simin, (2019), Evaluation of socio-cultural indicators in the sustainability of rural tourism in Noor city, *Quarterly Journal of Rural Development Strategies*, Torbat Heydariyeh University, 6(3) 23, pp. 347-362.
- Azkiya, Mostafa, Kamour Najmeh, (2013), Sustainable Development of Rural Tourism in Chasham Village, Mehdi Shahr, *Iranian Journal of Social Development Studies*, Research Sciences Branch, Islamic Azad University of Tehran, 5(3), pp. 107-122.
- Babakhanzadeh, E., Lotfi, S. (2012). Evaluating the Effects of Tourism on GhouriGhaleh Rural District. *Scientific - Research Quarterly of Tourism Management Researches*, 7(20), 81-116. (in Persian)
- Barkauskas, V., & Jasinskas, E. (2015). Analysis of macro environmental factors influencing the development of rural tourism: Lithuanian case. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 213, 167-172.
- Castellano-Álvarez, F. J., del Río-Rama, M. D. L., Álvarez-García, J., & Durán-Sánchez, A. (2019). Limitations of Rural Tourism as an Economic Diversification and Regional Development Instrument. The Case Study of the Region of La Vera. *Sustainability*, 11(12), 3309.
- Crespo, G., Pupo, F., Marco, J., Ruiz, C., Noblecilla, G., & Ortiz, B. (2017). Turismo rural y su impacto sociocultural en los residentes de Casacay, El Oro, Ecuador. *Revista interamericana de ambiente y turismo*, 13(2), 157-163.
- Darvishi, Houshang, Pourramazan, Issa, Molaei Hashjin, Nasrollah, 1399, Analysis of the role of tourism in the economic development of rural areas of Rudsar city in the last two decades, *Journal of New Attitudes in Human Geography*, Garmsar Branch of Azad University, Volume 12, Number 3 - Number 47, Summer 1399, pp.379-365
- Eftekhari, A. R., Mahdavi, D., Pourtaheri, M. (2011). Assessing Sustainable tourism in Iranian Cultural-Historical Villages with Emphasis on rural Tourism Development Paradigm. *Scientific - Research Quarterly of Tourism researches*, 14, 1-39. (in Persian)
- Einali, J., Farahani, H., Cheraghi, M., Abbasi, F. (2018). Evaluating the Role of Rural Tourism on Rural Development of Local Community. Case Study: Tourist Destination Rural Regions in Zanjan Province. *Scientific-Research Quarterly of Tourism and Development*, 7(2), 171-193. (In Persian)
- Fazalnia, Gh., Asghari Lamfjani, S., Masoumi Jashni, M. (2017). Spatial-Physical Effects of Tourism Economics on Marginal Rural Housing. Case Study: Fars Province. *Quarterly of Space Economy and Rural Tourism*, Special Issue of Rural Tourism, 133-154. (in Persian)
- Ghadermarzi, H., Jamini, D., Jamshidi, A. (2015). Investigating the Influence of Tourism on Rural Region Development. Case Study: GhoriGhale Rural District. *Quarterly of Space Economy and Rural Development*, 4(14), 111-127. (in Persian)

- Gharashi Minabad, M., Molaei Hashtjin, N., Yaghoobi, M. (2014). Explaining the Spatial-Local Outcomes of Tourism on Rezvanshahr City Rural Districts. *Journal of Studies on Human Settlements Planning*, 9(27), 53-77. (in Persian)
- Ghorbaninia, Z., Nikzad, V., Salehi, E. (2015). Evaluating the Environmental Effects of Tourist Projects. Case Study: Evan Tourat Region. *Journal of Planning and Tourism Development*, 13, 147-167. (in Persian)
- Hajiloo, Mehdi; Taghi Karimian and Majid Rahmani Series, 2013, Rural Tourism and the Role of Quality of Tourism Services in Rural Development and Tourist Attraction (Case Study: Lazour Village), National Conference on Applied Research in Science and Engineering, Takestan, Islamic Azad University, Takestan Branch
- Hisyam, K., Nurhuda, K., Wahid, A. (2014). Indicators of Sustainable Community Based Rural Tourism: A Review. In: International Conference on Urban and Regional Planning, Malaysia.
- International Labor Office Report, (2018). Sustainable Tourism – A Catalyst for Inclusive Socio-economic Development and Poverty Reduction in Rural Areas.
- Iran general census, Deputy of rural tourism and disadvantaged regions, <https://www.amar.org.ir/>, (2016). (in Persian)
- Jamshidi, O., Sobhani, S. M. J., Hajimirrahimi, S. D., & Nourozi, A. (2017). On the Effects of Tourism Development on Rural Areas (A case Study of Giayn District, Nahvand county). *International Journal of Agricultural Management and Development (IJAMAD)*, 8(1047-2019-3436), 287-297.
- Jurdana, D. S., & Frleta, D. S. (2012, January). Economic and Social Aspects of Rural Tourism. In 6th International Conference “An Enterprise Odyssey: Corporate governance and public policy–path to sustainable future”, Croatia.
- Kantar, S., & Svržnjak, K. (2017). Development of sustainable rural tourism. *DETUROPE-The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, 9(1), 26.
- Karami Dehkordi, Mehdi, Mirkzadeh, Ali Asghar; Ghiasvand Ghiasi, Angel; (2012), Analysis of Factors Affecting Rural Tourism Development from the Perspective of Villagers in Chaharmahal and Bakhtiari Province, University of Isfahan, *Journal of Spatial Planning (Geography)*, 45(14), pp. 99-112.
- Langroudi, H., Heidari, Z. (2012). Diversification of coastal rural economy with emphasize on fishing tourism. Case study: coastal rural districts of Tonekabon city. *Quarterly of Space Economy and Rural Development*, 1(1), 19-36. (in Persian)
- Management and Planning Organization of Iran, Deputy of Statistics and Information, <http://mpogl.ir/amar/>, (2020). (in Persian)
- McAreavey, R., & McDonagh, J. (2011). Sustainable Rural Tourism: Lessons for Rural Development. *Sociologia Ruralis*, 51(2), 175-194. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2010.00529.x>
- Mohammadi, Karim, Mohammadzadeh, Mahnaz and Tahereh Sharghi, (2019), Identification and Study of Factors Affecting the Sustainable Development of Rural Tourism (Case Study: Zarabad Village, East Alamut, Qazvin), *Quarterly Journal of Rural Development Strategies*, Torbat Heydariyeh University, 6(4) 24, pp. 427-443.
- Mousavand, J., Mahmoudi, S. M., Cheraghi, R. (2013). Rural tourism development based on rural development. Case study: Sourin rural district, Baneh city. *Quarterly of Tourism Space*, 8, 81-97. (in Persian)
- Nematollahi, M., Najarzadeh, M. (2015). Measuring the economical, social and environmental sustainability levels based on rural tourism development. Case Study: Ghalat Region in Shiraz. *Quarterly of Heritage and Tourism*, 43-61. (in Persian)
- Neumeier, S., & Pollermann, K. (2014). Rural tourism as promoter of rural development–prospects and limitations: case study findings from a pilot project promoting village tourism. *European Countryside*, 6(4), 270-296.
- Petrović, M. D., Vujko, A., Gajić, T., Vuković, D. B., Radovanović, M., Jovanović, J. M., & Vuković, N. (2018). Tourism as an approach to sustainable rural development in Post-Socialist Countries: A

- Comparative Study of Serbia and Slovenia. *Sustainability*, 10(1), 54.
- Piñeiro, M. V., De Salvo, P., & Giommi, F. (2019). Rural Tourism and Territorial Development in Italy. In *Sustainability Assessment at the 21st century*. IntechOpen.
- Postevoy, K. (2017). Improving the competitiveness of rural areas in the aspect of rural tourism development (PhD thesis). Supervisors: Paula Odete Fernandes and Olga Kosenchuk, Business Management, Instituto Politécnico de Bragança.
- Rahmani, V., Molaei Hashtjin, N., Amar, T. (2016). Strategic Analysis of Rural Tourism in Western Region of Mazandaran Province according to Sustainable Development, *Scientific - Research Quarterly of Space Economics and Rural Tourism*, 5(3), 135-151. (in Persian)
- Rasoolimanesh, S. M., & Jaafar, M. (2016). Community participation toward tourism development and conservation program in rural world heritage sites. In: *Tourism-from empirical research towards practical application*. IntechOpen.
- Rezaei, N., Mirzaei Ghale, F., Monshizadeh, R. (2017). Evaluating the Place of Tourism in Rural Economy. Case Study: Moridan Village, Koomleh District, Langroud City. *Scientific - Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 27(108), 225-236. (in Persian)
- Safaeipour, M., Damanbagh, S., Taheri, H., Razmgir, F. (2014). Analyzing the Role of Tourism on Rural Economy. Case Study: Banzar-deh Rural District, Dalaho City. *Rural Researches*, 5(2), 423-444. (in Persian)
- Sahadi, Mohammad Ali, Mahdavi Hajiloui, Massoud, Ezzati, Ezatollah, (2015), Rural tourism and the need to determine the target villages of tourism using scientific indicators and criteria, *Quarterly Journal of New Attitudes in Human Geography*, Fall 2015 - No. 28 Scientific-Research (Ministry Science) / ISC (26), pp. 1 to 26.
- Sanagustin-Fons, V., Lafita-Cortés, T., & Moseñe, J. A. (2018). Social perception of rural tourism impact: A case study. *Sustainability*, 10(2), 339.
- Serdarušić, M. and Tustonjić, M. (2017). Sustainable Development of Rural Tourism in the Lika Region (M.Sc. thesis). Supervisor: Dagmar Lund-Durlacher, Business Administration in Tourism Management, Modul University, Vienna.
- Seyed Alipour Seyed Khalil, Eghbali Nasser, Bakhshandeh Nosrat Abbas, 2010, Rural Tourism Management and Its Role in Rural Development (Case Study: Villages of Semnan Province), *Journal of Industrial Strategic Management*., Fall, Volume 7, No. 19, pp. 52 to p. 69
- Shin, H. J., Kim, H. N., & Son, J. Y. (2017). Measuring the economic impact of rural tourism membership on local economy: A Korean case study. *Sustainability*, 9(4), 639.
- Soltani Moqadas, R. (2018). The Role of Rural Tourism in Sustainable Rural Development: A Case Study of Shandiz Rural Region, Khorasan Razavi Province, Iran. *Journal of Sustainable Rural Development*., 2(1), 61-76.
- Spanou, E. (2007). The Impact Of Tourism on the Socio-Cultural Structure of Cyprus. *International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 2(1), 145-162.
- Statistical Center of Iran, Results of National Tourism Survey, available in: <https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1396/gardesh%201-95.pdf>, (2016). (in persian)
- Taghdisi, A., Sepahvand, F. (2015). Environmental-Spatian Changes of second House Tourism in Rural Regions with sustainable Approach. *Geography and Environmental Sustainability*, 14, 29-41. (in Persian)
- Taqdisi, Ahmad; Goodarzi, Somayeh; Beyk Mohammadi, Hassan;(2015), A Study and Analysis of Rural Tourism Development Challenges from the Perspective of Villagers in Tourism Target Villages of West Azerbaijan Province, University of Isfahan, *Journal of Spatial Planning (Geography)*, Issue 16 (Ministry of Science) / ISC (18 pp. 83 to 100).